

IN MEMORIAM: TOMA STELIAN

03.04.1860 – 24.10.1925

Anul acesta, Conferința Națională de Insolvență a fost dedicată memoriei marelui nostru român - Toma Stelian.

Cine a fost Toma Stelian și de ce am ales această personalitate să o omagiem, veți înțelege citind acest material.

Despre Toma Stelian, am aflat – spre rușinea mea – foarte tarziu, printr-o întâmplare fericită, dar ceea ce aveam să aflu despre marele nostru profesor, m-a adus în fața unor revelații greu de descris în cuvinte.

Toți cei familiarizați cu procedurile de insolvență au auzit cu siguranță de profesori precum Mihail Pașcanu, Eftimie Antonescu sau Ion Fiñescu, ale căror lucrări în materia falimentului au inspirat generații întregi de juriști.

Despre Toma Stelian, din păcate, se știu foarte puține lucruri, iar prima informație care m-a intrigat și mi-a sporit curiozitatea, am găsit-o pe cea dintâi filă a lucrării memorabile a profesorului Mihail Pașcanu – Dreptul Falimentar Român, scrisă în anul 1926.

Pe prima pagină a tratatului, profesorul Pașcanu nota: *”Memoriei lui TOMA STELIAN, marele nostru dascăl, căruia i se datorește întreaga învățătura Dreptului Comercial românesc, fiind cel dintâi care a despiciat ogorul înțelenit al acestei părți a științei noastre”*.

Răscolind internetul, informațiile – puține la număr – au început să se adune și am avut un punct de plecare. Au urmat bibliotecile, în care am putut găsi o parte importantă a operei marelui profesor și bineînțeles, frânturi din scrierile contemporanilor săi – mari personalități ale României interbelice - în care aceștia îl descriu, cu emoție dar și admirație pe Toma Stelian, scrieri din care putem desluși o parte a caracterului puternic și al spiritului nobil al unui om înzestrat de Dumnezeu.

Iată ce spunea academicianul Constantin Bălăceanu Stolnici în monografia sa "Memoriile unui boier de viță" – amintind despre întâlnirea providențială a părinților săi în palatul ce a aparținut cândva lui Toma Stelian:

"Acest Toma Stelian a fost un remarcabil personagiu aparținând elitelor românești de la cumpăna veacurilor XIX-XX pe care lumea l-a uitat.

A fost un mare avocat, un om politic important, dar mai ales un mare colecționar de opere de artă..

Nu l-am cunoscut, căci a murit în 1925, dar a avut un rol major pentru mine. Tatăl meu a cunoscut-o pe mama mea în 1921 la o recepție sau un bal din palatul Toma Stelian de la șosea, unde se află acum sediul PSD. Pot spune că acolo s-au pus bazele viitoarei mele existențe!"

Se pare că Toma Stelian avea să aibă un rol marcant asupra multor destine, în afara academicianului Constantin Bălăceanu Stolnici, căci avea să scrie pagini de istorie în multiple domenii de activitate, nu numai în România, ci și în afara granițelor țării, fiind una dintre personalitățile care aveau să reformeze legislația insolvenței în Europa dar și să contribuie decisiv la unitatea și independența națională.

Dar să o luăm cu începutul și să ne întoarcem în timp, în Franța începutului de secol XVIII, când prima codificare completă a dreptului falimentar s-a făcut sub conducerea împăratului Napoleon I, cunoscut ca un susținător al ideii înăsprii regimului de aplicat falitilor, în contextul falimentelor răsunătoare din perioada anilor 1795-1805.¹

Napoleon a intervenit adeseori în discuțiile pe marginea legii privind falimentul și lui i se datorează dispoziția potrivit căreia, odată cu sentința declarativă de faliment, falitul era în mod obligatoriu încarcerat, aceeași soartă având și soția falitului.

Așa cum arăta același autor², această extremă asprime a lui Napoleon a fost însă departe de a-și atinge scopul căci – *"încarcerarea obligatorie provoca neconținut dorirea falitului"*.

De aceea, în 1826, guvernul francez decide remanierea Codului Napoleon – *"și care, după multe peripeții, produse Proiectul din 1833, devenit în urmă Legea din 28 Mai 1838, care a prefăcut întru totul Cartea a III-a a falimentelor și bancrutelor"*.

După remanierea Codului lui Napoleon și până în 1836, severitatea anterioară împotriva datornicului a încetat, a fost suprimată constrângerea corporală pe care datornicul era obligat să o suporte dacă nu își declara la timp falimentul, ceea ce a determinat o schimbare de atitudine

¹ a se vedea Dreptul Falimentar Român – Mihail Pașcanu – Editura Cugetarea București – 1926 – pag. 21

² a se vedea Dreptul Falimentar Român – Mihail Pașcanu – Editura Cugetarea București – 1926 – pag. 21

majoră din partea debitorilor. Prin instituirea noului regim, fără constrângeri corporale, falitii nu mai aveau niciun interes de a obține falimentul, drept pentru care, în perioada următoare Legii din 1838, reforma dreptului falimentar avea să agite iar spiritele de pretutindeni.

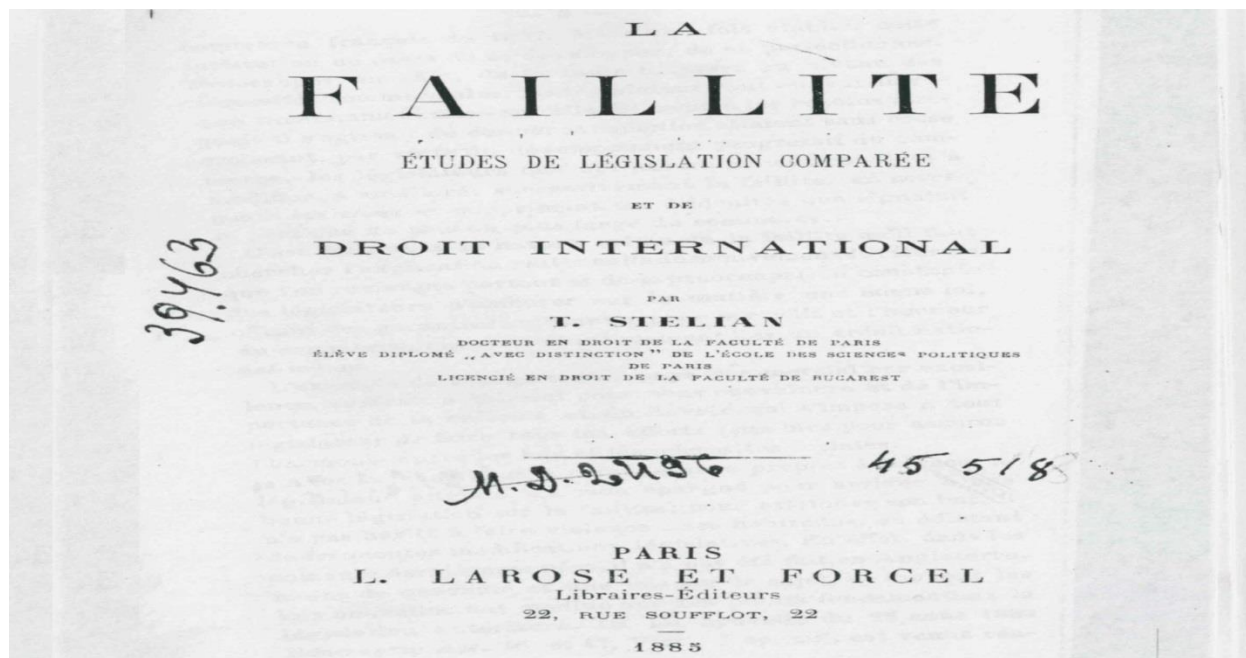
Urmează, mai ales datorită războiului franco – prusac, război care avea să secătuiască Franța din punct de vedere economic, o serie de falimente deplorabile.

Pe fondul în care Franța era zguduită de o adevărată cascadă de falimente frauduloase, *”multe societăți savante precum și Camere de Comerț”* **au propus ca reforma legislației insolvenței să fie subiect de concurs între juriștii de pretutindeni.**

La concursul organizat în anul 1885, s-a prezentat o elită a juriștilor din întreaga Europă a acelor vremi, iar ceea ce este de-a dreptul spectaculos, este că acest concurs avea să fie câștigat de un jurist străin, de un începător, studentul român Toma Stelian.³ Lucrarea sa de licență - *Falimentul – studiu de legislație comparată și de drept internațional* – pe care cu câteva completări neesențiale, avea să o transforme ulterior în teză de doctorat, stă la baza reformei legislației franceze în materie de insolvență.

-//-

Lucrarea sa cu titlu „*Falimentul – studiu de legislație comparată și de drept internațional*” – a stat la baza reformei legislației franceze în materie de insolvență.

Teza sa de doctorat, în limba franceză, am gasit-o la biblioteca Academiei Române și răsfoind-o, am găsit ceea ce avea să revoluționeze teoriile vremii și anume, extinderea falimentului și la necomercianți.

³ A se vedea Vasile Nistor- Mari avocați ai României, editura Universul Juridic, București 2011, pag. 216

Într-o vreme în care falimentul personal era de neconceput iar diversitatea legislațiilor internaționale făcea imposibilă recunoașterea universalității falimentului, un student elabora o teză a cărei actualitate te frapează chiar și după 129 de ani de la publicare.

”Socotim, de la bun început, că ar fi în același timp, drept și folositor, de a extinde principiile falimentului și debitorilor necomercianți fie făcând din legea asupra falimentului o lege comună, aplicabilă tuturor debitorilor, fie organizând în Codul de Procedură Civilă, o lichidare colectivă reglementată prin aceleași principii fundamentale ca și falimentul”. (op. cit. pag 136)

Interesant este că, 30 de ani mai târziu, ajuns un ilustru Profesor de drept comercial, Toma Stelian revine asupra teoriei falimentului personal pe care îl propovăduise cu atâta convingere la începutul carierei sale, consemnând cu modestie și umor în lucrarea sa ”Drept Comercial General. Volumul V – Falimentul – Ed II București 1916 pag. 22-23”, o stare de lucruri pe care o regăsim și în ziua de azi și pe care o auzim deseori, dezbătută în conferințele și seminariile de specialitate:

”Mărturisesc că în tinerețele mele și eu eram partizan al întinderii falimentului și la civili. Am și făcut în această privință o lucrare, care a fost suspusă unui concurs care se ținea atunci, un studiu cu privire la modificarea care trebuia să se introducă în legea asupra falimentelor. De atunci încolo, când am văzut cum se practică falimentul la noi și cari sunt roadele practice ale acestei legislațiuni, trebuie să vă mărturisesc că ardoarea mea s-a răcit foarte mult. Și poate dacă ar fi vreo inovațiune de introdus, ar fi din contră, să se suprima falimentul. (n.b – la civili)

Vina nu este a instituției falimentului în sine, ci a acelor cari îl aplică și a oamenilor cari sunt chemați să elaboreze împreună cu legiuitorul la aplicarea legii.

De fapt, măsurile de rigoare, excepționale, excesiv de riguroase cari s-au introdus în legislațiunea noastră cu ocazia ultimelor modificări, de fapt, falimentul numai se aplică decât în cazuri foarte rare, în cazul când nu se mai poate face nimic, când s-au sfârșit toate mijloacele de corecțiune cari se pot întrebuința asupra unui debitor nenorocit.

Când toți samsarii și toți reprezentanții creditorilor din străinătate au stors din el tot ce pot stoarce, atunci se duc la tribunal să declare falimentul.

Falimentul, din contră, ar trebui să aibă părți riguroase pentru negustorii necinstiți, dar să nu fie deopotrivă pentru toată lumea.

Din contră, să fie așa întocmită, încât debitorul care mai are ceva și mai ales este speranță că el se poate reabilita, să recurgă el imediat la judecată și să ceară protecția justiției, să se pună la adăpostul șiriteniei acelor din creditori cari doresc să profite în dauna celorlalți.

Astăzi falimentul este așa de riguros pentru debitorul comerciant și pentru creditori, încât nimeni aproape nu are interes să-l invoce și nu recurge la justiție decât numai când nu mai e nimic de făcut”

Studentul talentat născut la Craiova, la data de 03 aprilie 1860, într-o familie de burghezi săraci, avea să confirme mai târziu, valoarea și capacitatea extraordinare, devenind, pe rând, avocat, profesor universitar, ministru al Justiției, ministru de Interne.

Între anii 1885 – când obține și doctoratul la Paris - și 1896, timp de 10 ani, este titularul catedrei de drept de la Facultatea de Drept din Iași iar începând din anul 1897 este numit titularul catedrei de drept comercial a Facultății de Drept din București unde, timp de 28 de ani, avea să fie profesorul care nu a lipsit niciodată de la cursurile audiate în sălile arhipline de studenții săi.

Ca profesor, a fost pe drept cuvând considerat ca fiind ”părintele dreptului comercial românesc”⁴

- **Între anii 1917 și 1919 prezidează misiunea parlamentară a Consiliului Național de la Paris alături de nume sonore- N. Titulescu, Octavian Goga, Take Ionescu, Traian Vuia ș.a.**

Regatul României înființează la Paris, încă din ianuarie 1917, Comitetul Național Român – mai exact: *Le Comité National de l'Unité Roumaine*, un organism al cărui scop era promovarea internațională a dreptului poporului român la unitatea națională.⁵

Consiliul Național Român era prezidat de Take Ionescu și milita printr-o extinsă activitate de lobby la nivel internațional, pentru dreptul poporului român la unitate națională și era format din trei misiuni: o misiune parlamentară – condusă de Toma Stelian, o misiune universitară –

⁴ V. Dimitriu

⁵ [http://ro.wikipedia.org/wiki/Comitetul_Na%C8%9Bional_Rom%C3%A2n_\(1918\)](http://ro.wikipedia.org/wiki/Comitetul_Na%C8%9Bional_Rom%C3%A2n_(1918))

condusă de Nicolae Titulescu și o misiune a românilor din Transilvania prezidată de preotul Vasile Lucaci.

Urmare a demersurilor acestei elite a diplomației românești – alături de Toma Stelian, Consiliul Național Român central – cu sediul la Arad, a pregătit Marea Adunare Națională de la Alba Iulia și **avea să proclame la 1 Decembrie 1918 unirea Ardealului cu Țara Românească.**

Spre aducere aminte de evenimentele acelor vremuri, la Paris, pe Bulevardul Operei a fost dezvelită o placa comemorativă pe care o găsim și azi, cu următoarea inscripție:

Placa comemorativă din Paris - Bulevardul Operei (avenue de l'Opéra)

DANS CET "HOTEL DES DEUX MONDES" SIÉGEA
DEPUIS JANVIER 1917 JUSQU'EN JUIN 1919
"LE COMITÉ NATIONAL DE L'UNITÉ ROUMAINE"
PRÉSIDÉ PAR LE GRAND HOMME D'ÉTAT
TACHE JONESCO ET RECONNU OFFICIELLEMENT PAR
LE GOUVERNEMENT DE LA RÉPUBLIQUE FRANÇAISE
LE 12 OCTOBRE 1918, VICTOR ANTONESCO
ÉTANT MINISTRE DE ROUMANIE EN FRANCE.
CE COMITÉ NATIONAL RÉUNISSAIT :
UNE MISSION PARLEMENTAIRE PRÉSIDÉE PAR
THOMAS STELIAN, ANCIEN MINISTRE.
UNE MISSION UNIVERSITAIRE À LA TÊTE DE
LAQUELLE SE TROUVAIENT LES PROFESSEURS
NICOLAS TITULESCO, MINISTRE DES FINANCES
ET SIGNATAIRE DU TRAITÉ DE TRIANON.
GEORGES G. MIRONESCO, ANCIEN PRÉSIDENT DU CONSEIL,
ERMILE PANGRATI, ANCIEN MINISTRE.
UNE MISSION DES ROUMAINS DE TRANSYLVANIE
PRÉSIDÉE PAR LE R. P. BASILE LUCACI.
SON ORGANE OFFICIEL ÉTAIT LE JOURNAL
"LA ROUMANIE" FONDÉ PAR LE GRAND ROUMAIN
PAVEL BRATASHANO ET DIRIGÉ PAR
CONST. BANU, CONST. MILLE ET EMILE D. FAGURE.
EN SOUVENIR DE L'ACTION PATRIOTIQUE POURSUIVIE
EN FRANCE PAR CE COMITÉ, CETTE PLAQUE A ÉTÉ
APPOSÉE LE 27 FÉVRIER 1936.
M. JEAN CHIAPPE ÉTANT PRÉSIDENT DU
CONSEIL MUNICIPAL DE LA VILLE DE PARIS
ET DINU CESIANO MINISTRE DE ROUMANIE EN FRANCE.

“În acest „Hotel des Deux Mondes”, din Ianuarie 1917, până în Iunie 1919, a funcționat Comitetul National de Unitate Română, prezidat de marele om de stat **Tache Ionescu** și recunoscut oficial de Guvernul Republicii Franceze, la 12 Octombrie 1918, când ministrul României în Franța era Victor Antonescu . Acest Comitet Național reunea :

- **O misiune parlamentară, prezidată de Toma Stelian - fost ministru.**

- **O misiune universitară, în fruntea căreia se găseau profesorii: Nicolae Titulescu** - ministrul finanțelor și semnatarul Tratatului de la Trianon, George G. Mironescu - fost președinte al Consiliului, Ermile Pangrati - fost ministru

- **O misiune a Românilor din Transilvania, prezidată de către R.P. Vasile Lucaci.**

Organul său oficial era ziarul „România” - La Roumanie”, fondat de către marele român Pavel Brătășanu și condus de Constantin Banu, Constantin Mille și Emile D. Fagure.

În amintirea acțiunii patriotice, desfășurată în Franța de către acest Comitet a fost inaugurată această placă (comemorativă) la 27 Februarie 1936,

Domnul Jean Chiappe fiind Președintele Consiliului Municipal din Paris și Dinu Cesiano - Ministrul României în Franța”.

➤ **În 1919, participă Conferința internațională de la Paris – menită să stabilească regimul navigabil al Dunării⁶ după Primul Război mondial**

Lucrările conferinței au durat un an în perioada 1920-1921 marile puteri europene au acționat pentru menținerea supremației lor în privința reglementării navigației pe fluviu, impunând proceduri care încălcău suveranitatea de stat a riveranilor. Exemplu definitoriu în acest sens îl constituie Comisia Europeană a Dunării, în structura căreia marile puteri neriverane dețineau rolul decisiv, România fiind singurul stat riveran, membru al acestei Comisii.

Criticând fățiș și asumat Comisia Europeană a Dunării – diplomatul Toma Stelian, care fusese ales ca Vicepreședinte al Conferinței de la Paris, a luat cuvântul în cadrul lucrărilor și a arătat că aceasta – „constituie o servitute exercitată pe teritoriul și în apele teritoriale ale României”, un „organism învechit care atinge grav suveranitatea statului român”, menționând că România este gata să ceară desființarea Comisiei Europene a Dunării în cazul în care Conferința ar adopta o decizie în acest sens.⁷

Cu alte cuvinte, faptul că astăzi României îi sunt recunoscute drepturile de liberă navigație pe Dunăre i se datorează și eforturilor și persuasiunii marelui nostru profesor Toma Stelian.

Cât privește opera sa juridică, aceasta cuprinde mai multe cursuri litografiate în care a analizat problemele legate de faptele de comerț, societățile comerciale, titlurile de credit și falimentul: Curs de drept comercial (4 volume, 1899), Drept comercial (5 volume, 1916), Drept comercial. Efectele de comerț în comparație cu legislațiile străine (1921). A publicat mai multe broșuri în care a tipărit pledoariile din procesele celebre (Procesul Cimara, 1899) și discursurile politice (Discursurile D-lui Toma Stelian, Ministrul Justiției, rostite în ședințele Senatului 17, 18 și 20 martie 1910 cu ocaziunea discuțiunii generale a proiectului de lege privitor la modificarea legii organice a Curții de Casațiune și a articolelor 4 și 74 din proiectul de lege, 1910; Discursul d-lui Toma Stelian rostit în Ședința Senatului dela 29 martie 1911 cu ocaziunea discuțiunii răspunsului la mesagiu, 1911).⁸

Toma Stelian, a fost și un strălucit avocat iar descrierea făcută de un alt mare avocat al acelor vremuri – Ion Periețeanu (1879-1959) în cartea sa "Amintiri din viața judiciară" – 1943 – este revelatoare în privința calităților avocatului Toma Stelian: *"Figura-i de ambasador, expresivă, dar statuar calmă, își face apariția în sala de ședințe a Curții. Liniștea care-i inundă fața cizelată...umple atmosfera de lumină. Și cum se așează confortabil, în bancă, nimeni n-ar crede că peste câteva momente dl. Stelian va începe lupta... Cu un timbru care dizolvă în el nuanțe de autoritate și blândețe el își începe pledoaria... Pledoariile sale n-au culoare, au însă relief... Spre deosebire de alții, el nu pledează nici pentru client, nici pentru sală, el vorbește pentru magistrați. Pe aceștia nu-și propune să-i distreze, ci să-i lumineze. Nu întrerupe. Nici*

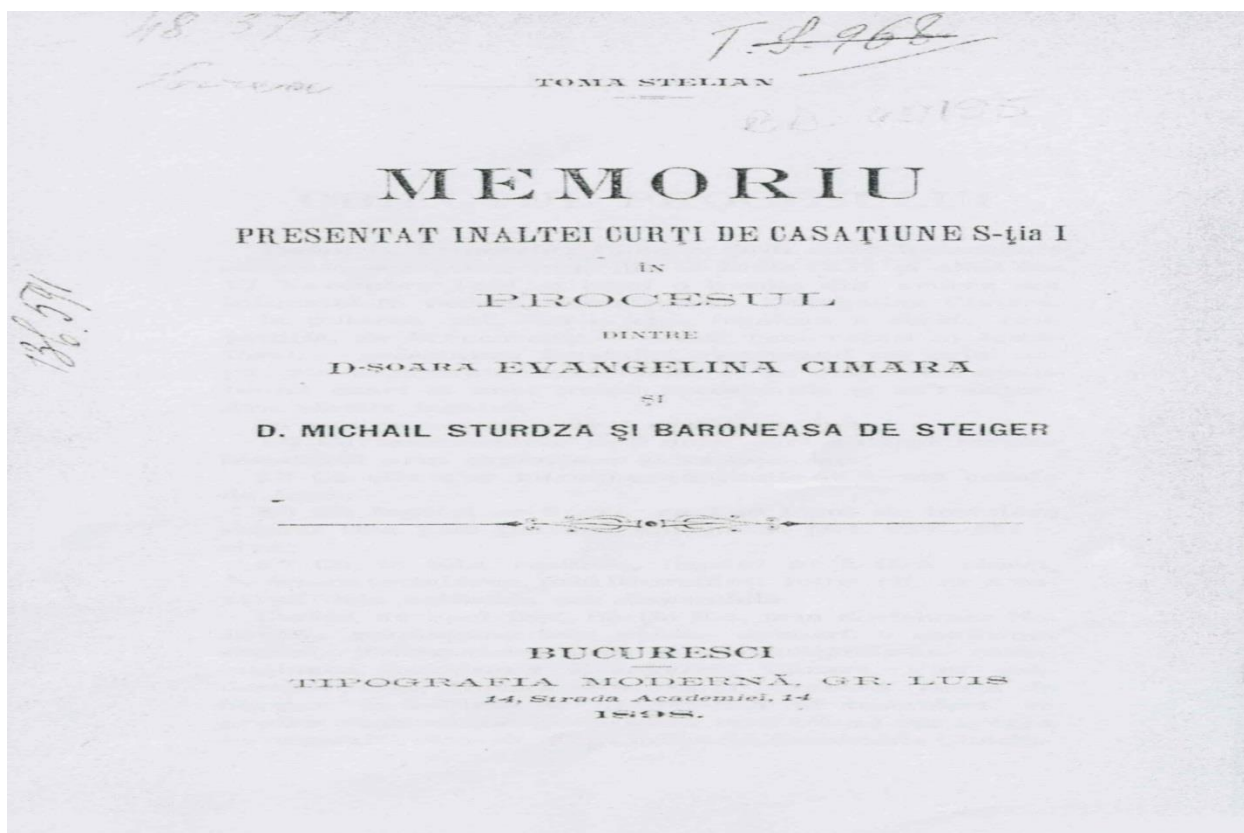
⁶ <http://www2.spiruharet.ro/facultati/istorie/cercetare/0b5a4fb1e95872403dc043dc5c4c9da9.pdf>

⁷ Dr. Carmen Atanasiu, *op. cit.*, p. 106.

⁸ <http://legeaz.net/personalitati-juridice/toma-stelian>

nu răspunde la întreruperi. E prea generos ca să-și tubure adversarul și prea mândru ca să se lase tulburat de el.”

Unul din procesele în care a devenit celebru în epoca sa a fost cel în care a reprezentat fiica adoptată Evangelina Cimara împotriva copiilor legitimi ai mamei sale, Michail Sturdza și Baroneasa de Steiger, proces în care avea să spulbere prejudecățile vremii și să consacre dreptul la moștenire al copilului adoptat în fața celor naturali.

Cu generozitatea omului care și-a dedicat toată viața profesiei și țelurilor care l-au călăuzit, Toma Stelian avea să-și doneze averea Facultăților de Drept din Iași și București, pentru ajutorarea studenților săraci și merituoși, Ministerului Justiției pentru preluarea judecătorilor rurali de excepție iar celebra sa casă –Muzeul Toma Stelian, actualmente sediul PSD– proiectată și edificată de marele arhitect Ion Berindey, a donat-o statului român.

De asemenea, sume importante de bani aveau să fie lăsate atât în proprietatea celor două facultăți de Drept cât și pentru crearea unei biblioteci dedicate studenților și pentru premiera, o dată la doi ani, a celor mai bune lucrări în materie juridică sau economică.

-//-

”Tatăl meu a cunoscut-o pe mama mea în 1921 la o recepție sau un bal din palatul Toma Stelian de la șosea, unde se află acum sediul PSD. Pot spune că acolo s-au pus bazele viitoarei mele existențe!” Memoriile unui boier de viță – Acad. Constantin Bălăceanu Stolnici

Privind în urmă viața și activitatea lui Toma Stelian, nu putem să nu vedem faptul că vorbim despre un etalon al marilor români de care cu toții ar trebui să fim mândri și să-i prețuim.

Este o personalitate care a vibrat pentru România, care și-a pus tot harul său academic, profesoral, oratoric și diplomatic în slujba interesului național și al românilor și nu numai al celor care au aparținut vremurilor lui, ci și al generațiilor care au urmat și care ar trebui să știe aceste lucruri căci *”Un om de substanța și dimensiunile lui nu puteau încapa în dimensiunile timpului său”*.⁹

Nu demult, aveam să descopăr o știre care m-a tulburat prin greutatea conținutului și care suna cumva, ca o adevărată ironie a soartei: *”Un loc de veci la Bellu costă cel puțin cât un apartament cu două camere în centrul Capitalei. Vecinii trecuți la cele sfinte ridică prețul. Nici nu contează că așa-zisul vânzător nu pronunță cum trebuie numele. Suma rămâne 60 de mii de*

⁹ Vasile Nistor – ”Mari avocați ai României” – Ed. Universul Juridic 2011

euro. Mausoleul i-a aparținut cândva ministrului Justiției de pe vremea regelui Carol I, Toma Stelian.”¹⁰

Nu am putut să nu remarc faptul că Statul Român, cel căruia Toma Stelian i-a dedicat întreaga carieră și viață, nu a fost capabil să îi protejeze mormântul și memoria. Samsarii mausoleului edificat de același architect Ion Berindey, care a ridicat superba vilă de pe Kiseleff lăsată moștenire Statului Român– tranzacționează acum mormântul.

Din păcate, cei 50 de ani de negură a comunismului au așternut uitarea peste destinele acestor Oameni dar am bucuria să pot readuce în conștiința publică și să îl putem omagia cum se cuvine pe marele nostru Profesor Toma Stelian, dedicându-i memoriei acestuia o parte a muncii noastre, conferința noastră anuală de insolvență, în speranța că în viitor nu vor mai fi profesioniști în acest domeniu care să nu fi auzit de un asemenea reper al științei noastre.

Și nu am găsit un final mai potrivit în acest context, decât scrierea marelui nostru Nicolae Iorga,

„OPERELE MARI ȘI TRAINICE POT SĂ AIBĂ O ECLIPSĂ, O ÎNTUNECARE, CE CORESPUNDE CU O INCETINEALĂ ÎN MERSUL CIVILIZAȚIEI NAȚIONALE, DAR LUMINA LOR CĂLĂUZITOARE TOT ÎNVINGE LA SFÂRȘIT..”

**Av. Simona Maria MILOȘ
Președinte INPPI**

Notă: INPPI va publica, în colaborare cu Editura Hamangiu, pe site-ul institutului, toate lucrările de specialitate publicate de Toma Stelian în materia falimentului, pentru a fi accesate gratuit.

¹⁰ <http://observator.tv/social/samsarii-de-gropi-de-la-cimitirul-belu-vor-intra-in-faliment-122369.html>

